

УДК 37.016+811.161.2
У74

Автор:

Слюніна О. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства
Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»

Рецензенти:

Голобородько Я. Ю., доктор філологічних наук, професор, член Асоціації українських письменників України;
Новиков А. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, літератури та методики
навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Слюніна О. В.

С49 Українська література. 10 клас. II семестр. Нова програма / О. В. Слюніна. — Х. : Вид. група «Основа», 2018. — 80 с. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-3461-8.

Навчальний посібник містить конспекти всіх уроків української літератури для II семестру 10 класу, які розроблено із урахуванням змін, здійснених Міністерством освіти і науки України. Розподіл навчального часу та зміст розроблених уроків носить орієнтовний характер. Згідно з положеннями пояснювальної записки оновленої програми в разі потреби вчитель має право самостійно змінювати обсяг годин у межах розділу, а також змінювати послідовність вивчення розділів.

Для вчителів української мови та літератури шкіл різних типів, керівників методичних об'єднань, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК 37.016+811.161.2

Навчальне видання

Серія «Мій конспект»

СЛЮНІНА Олена Вікторівна

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

10 клас. II семестр

Нова програма

Головний редактор *К. Ю. Голобородько*

Редактор *О. О. Маленко*

Відповідальний за випуск *Ю. М. Афанасенко*

Технічний редактор *Є. С. Островський*

Коректор *О. М. Журенко*

Підп. до друку 11.07.2018. Формат 84×108/16. Папір газет. Друк офсет.

Гарнітура «Шкільна». Ум. друк. арк. 8,4. Зам. № 18-07/12-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»» 61001 м. Харків, вул. Плеханівська, 66, тел. (057) 731-96-33

e-mail: office@osnova.com.ua

www.osnova.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6058 від 01.03.2018 р.

Телефон для замовлення: 0-800-505-212 (Безкоштовно з мобільних та стаціонарних телефонів України)

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК»

м. Харків, пров. Сімферопольський, 6. Тел. +38(057)703-12-21

www.triada-pack.com, email: sale@triada.kharkov.ua

ISO 9001:2015 № UA228351, FAMO TRIADA LLC (065445)

ISBN 978-617-00-3461-8

© Слюніна О. В., 2018

© Корягін В. О., макет обкладинки, 2018

© ТОВ «Видавнича група «Основа»», 2018

Зміст

Урок № 33	Особистісні чинники у світогляді людини на рубежі віків. Посилення зв'язку з культурою Європи, активні націотворчі процеси. Основні риси українського прозового модернізму	5
Урок № 34	Михайло Коцюбинський. Життя й творчість майстра слова, гуманізм світогляду. Психологічна новела «Intermezzo» із жанровими ознаками «поезії в прозі». Автобіографічна основа. Поетика імпресіонізму	8
Урок № 35	Михайло Коцюбинський. Життя й творчість майстра слова, гуманізм світогляду. Психологічна новела «Intermezzo» із жанровими ознаками «поезії в прозі». Автобіографічна основа. Поетика імпресіонізму	10
Урок № 36	Михайло Коцюбинський. Повість «Тіні забутих предків». Трагічна доля Івана й Марічки як наслідок суперечності між мрією та дійсністю. Світ людини у зв'язку зі світом природи	12
Урок № 37	Михайло Коцюбинський. Повість «Тіні забутих предків». Фольклорне тло твору. Образи й символи повісті	14
Урок № 38	Михайло Коцюбинський. Повість «Тіні забутих предків». Образи Івана та Марічки як утілення романтичної ідеї незнищенності кохання	16
Урок № 39	Життя й творчість Ольги Кобилянської. Формування світогляду письменниці (вплив європейської культури, українського феміністичного руху). Її проза — зразок раннього українського модернізму. Жанрові особливості, провідні теми та ідеї	18
Урок № 40	Життя й творчість Ольги Кобилянської. Автобіографізм «Impromtu phantasie» («Фантазія-експромт»). Становлення особистості, цілеспрямованої й цілісної натури. Образ ліричної героїні новели-роздуму	20
Урок № 41	Роль образу мелодії вальсу у відтворенні внутрішнього світу героїнь. Глибокий психологізм твору як новаторство О. Кобилянської	22
Урок № 42	Образи нових жінок-інтелектуалок: талановитої піаністки Софії, аристократичної Марти, пристрасної й вольової художниці Ганнусі у «Valse melancolique» («Меланхолійний вальс»)	24
Урок № 43	Позакласне читання. Ольга Кобилянська. «Земля». Психологічне трактування вічних проблем людини й землі, злочину й кари на українському матеріалі	26
Урок № 44	Василь Стефаник: життя й творчість. Новаторство письменника	28
Урок № 45	Василь Стефаник. «Камінний хрест» — психологічне розкриття теми еміграції. Історична основа твору. Багатозначність символічних образів	30
Урок № 46	Василь Стефаник. Сюжетно-композиційні особливості. Драматизм конфлікту, емоційна загостреність зображуваного	32
Урок № 47	Життя й творчість, громадська й політична діяльність Володимира Винниченка. Винниченко-художник. Прозові й драматичні твори. Перший український науково-фантастичний роман «Сонячна машина», його популярність у 1920-ті роки. Успіх п'єс В. Винниченка на світовій сцені	34
Урок № 48	Поєднання в новелі «Момент» реалістичного змалювання дійсності та філософського підтексту (плинність життя, щастя людини, мить — частинка вічності тощо)	36
Урок № 49	Образ панни (Мусі) — утілення ідеї вічної жіночності, краси. Імпресіонізм новели	38
Урок № 50	Контрольна робота № 3	40

Урок № 51	Розвиток зв'язного мовлення. Ольга Кобилянська «Людина»	43
Урок № 52	Альманах «З-над хмар і з долин», угруповання «Молода муза» — зв'язок із зарубіжною літературою, «нова» драма на межі століть ...	45
Урок № 53	Життєвий і творчий шлях Лесі Українки. Драматична спадщина. Роль родини, культурного оточення й самоосвіти у формуванні світобачення письменниці. Збірка поезій «На крилах пісень», її висока оцінка І. Франком. Основні цикли поезій. Неоромантизм як основа естетичної позиції Лесі Українки	47
Урок № 54	«Contra spem spero!» як світоглядна декларація сильної, вольової особистості. Символічність, романтичні образи, образотворчий прийом контрасту	49
Урок № 55	Призначення поета й поезії, мужність ліричної героїні, автобіографічні мотиви («Слово, чому ти не твердая криця...»)	51
Урок № 56	Відданість своїм мріям, наполегливе прагнення до мети («Мріє, не зрадь»)	53
Урок № 57	Зображення повені людських почуттів у вірші «Стояла я і слухала весну...»	55
Урок № 58	Драма-феєрія «Лісова пісня». Фольклорно-міфологічна основа	57
Урок № 59	Символічність образів Мавки й дядька Лева — уособлення духовності й краси. Мати Лукаша й Килина — антиподи головної героїні Мавки. Симбіоз високої духовності й буденного прагматизму в образі Лукаша	59
Урок № 60	Природа й людина у творі. Неоромантичне ствердження духовної сутності людини, її творчих можливостей. Конфлікт між буденним життям і високими пориваннями особистості, дійсністю й мрією. Почуття кохання Мавки й Лукаша як розквіт творчих сил людини. Художні особливості драми-феєрії	61
Урок № 61–62	Розвиток зв'язного мовлення. Твір-розповідь з елементами роздуму за драмою-феєрією Лесі Українки «Лісова пісня»	63
Урок № 63	М. Вороний — ідеолог модернізації української літератури. Естетична програма митця, націленість на модерністські течії в новій літературі. Єдність краси природи й мистецтва, образотворчі засоби в поезії («Блакитна Панна»)	65
Урок № 64	Мотив самотності людини. Згадка про революцію як данина естетиці доби соціальних перетворень («Інфанта»)	67
Урок № 65	Життя й творчість, світоглядні переконання Олександра Олеся. Неоромантичні, символістські тенденції у творчості («З журбою радість обнялась...»)	69
Урок № 66	«Чари ночі» — перлина інтимної лірики української поезії. Мотив краси кохання й молодості, філософські роздуми про гармонію людини й природи. Музичність, звукова виразність поезій. Майстерність у відтворенні настрою, емоцій. Експресивне висловлювання патріотичних почуттів («О слово рідне! Орле скутий!..»)	71
Урок № 67	Драматичний етюд «По дорозі в казку». Дорога в казку — символ духовних поривань до кращого життя. Маса, гурт людей і їхній провідник. Лідер — сильна особистість. Трагічна суперечність між мрією, духовністю й жорстокістю	73
Урок № 68	Література рідного краю. Олександр Олесь. Поезії	75
Урок № 69	Повторення та узагальнення	77
Урок № 70	Контрольна робота № 4	79

Урок № 33. ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ У СВІТОГЛЯДІ ЛЮДИНИ НА РУБЕЖІ ВІКІВ. ПОСИЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ З КУЛЬТУРОЮ ЄВРОПИ, АКТИВНІ НАЦІОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ. ОСНОВНІ РИСИ УКРАЇНСЬКОГО ПРОЗОВОГО МОДЕРНІЗМУ

Дата _____

Клас _____

Мета (формувати компетентності): предметні (мати загальне уявлення про модерністські тенденції в українській літературі 1910-х років; про імпресіонізм у літературі та образотворчому мистецтві); ключові (уміти знаходити й систематизувати інформацію з різних джерел для виконання навчальних завдань; ставитися толерантно до інших культур; берегти природу й шанувати людей, відчувати відповідальність за майбутнє свого народу; уміти пов'язувати події художнього твору з реальним життям і робити висновки; аналізувати культуру рідного краю в контексті культурних особливостей різних регіонів України; порівнювати особливості імпресіонізму в художній літературі та образотворчому мистецтві); загальнокультурні (усвідомлювати значення гуманізму як основи світоглядних переконань розвиненої особистості, оптимізму й життєствердження як важливих духовних цінностей буття, усвідомлювати красу природи, її благотворний вплив на людину).

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, репродукції картин К. Піссаро, К. Моне, О. Ренуара, П. Гогена.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

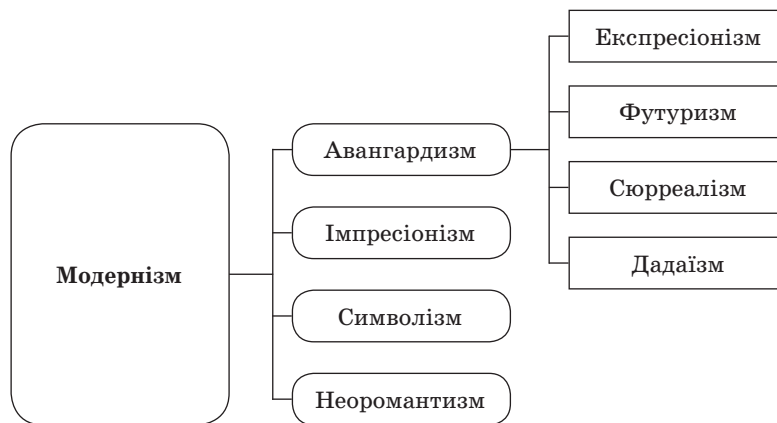
Лекція вчителя

Літературна дійсність кінця XIX — початку XX століття є надзвичайно багатою. У цей період на ниві художнього слова працювали класики: О. Ю. Кобилянська, М. М. Коцюбинський, І. С. Нечуй-Левицький, Леся Українка, І. Я. Франко, так і з'являлися нові імена: М. Г. Куліш, М. Т. Рильський, В. П. Підмогильний, М. В. Семенко, П. Г. Тичина тощо. На межі XIX–XX століть у європейському письменстві назріла криза, що стосувалася панівної на той час стильової тенденції — реалізму. Базовою ідеєю цього напрямку був постулат про те, що мистецтво повинно відображати всі грані життя, імітувати як суспільні процеси, так і психологічні. На початку XX століття люди збагнули, що об'єктивні закони дійсності не завжди спрацьовують, а релігія неспроможна дати задовільні відповіді на всі питання соціуму. Людина кінця XIX — початку XX століття починає задумуватися над сенсом буття, над своєю подальшою долею; вона невпевнена в завтрашньому дні й відчуває глибоку тривогу за майбутнє. До найбільш суттєвих положень філософії модернізму належать такі: визнання глухого кута, у якому опинилося людство через бурхливий розвиток; труднощі, що виникають під час зіткнення людини й навколишнього середовища (незважаючи на технічний прогрес, відповіді на головні, «вічні» питання так і не знайдені, а отже, світ або непізнаний, або його можна пізнати лише інтуїтивно, несвідомо); усвідомлення самотності людини в багатомільярдному світі; глобалізація та інтерналізація культурних процесів, відповідно й утрата національної специфіки; техноцентризм, його перевага над антропоцентризмом. Отже, на зламі XIX і XX століть відбулася не просто зміна літературних тенденцій, а почався глибинний переворот у світогляді, що за своїми масштабами прирівнюється до переходу від античності до середньовіччя або переходу від середньовіччя до Нового часу. Нове віяння дістало

назву модернізм (від франц. *moderne* — новітній, сучасний). Модернізм — це складний комплекс літературно-мистецьких тенденцій, які заперечували реалістично-натуралістичну практику в художній дійсності. Модернізм не є певною групою, періодом, напрямом чи школою. Це різні явища різних періодів, але водночас модерністів об'єднує певний естетичний світогляд, що ґрунтується на філософських тенденціях. До представників модерного мистецтва зараховують Ш. Бодлера, П. Верлена, М. Метерлінка, А. Рембо тощо. В українській літературі першим висунув гасла модернізму поет М. К. Вороний 1901 року.

До основних ознак модернізму належать такі: перевага інтуїтивного начала над раціональним, логічним пізнанням. Про це йшлося в роботах зазначених вище філософів, а також про це мовлять і письменники; психологізм. У творах модерністи приділяли велику увагу позасвідомим сферам психіки, внутрішній боротьби *ego* та *alter ego*, роздвоєності людського «Я»; індивідуалізму. У центрі модерного твору знаходилося «Я» авторове, читачеве або героєве; символізм. Саме символ ставав основним знаряддям пізнання й відтворення реальності; елітарністю. Модернізм — мистецтво обраних, а не широких верств, як, наприклад, народництво. Іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет зазначає: «Модерністське мистецтво має маси проти себе, і воно завжди буде мати їх проти себе. Воно за своєю суттю чуже народові й більш того, воно вороже народові». Ідеться про те, що мистецтво модернізму повинно бути мистецтвом людей освічених, мистецтвом еліти (винятком із цього правила є експресіонізм). Отже, модерністи орієнтувалися на задоволення потреб інтелігентного читача. М. М. Коцюбинський зауважував, що читач «в останні часи значно ввідріс», а обмеження сфери творчості «переважно, селом, сільським побутом, етнографією, селянином, обставинами його життя, його нескладною здебільшого психологією» звужує фантазію й не задовольняє потреб такого читача.

Робота зі схемою

Заповніть таблицю, указавши основні риси модернізму.

МОДЕРНІЗМ	
Ознака	Характеристика ознаки

Прокоментуйте подані вислови.

1. Модерністське мистецтво має маси проти себе, і воно завжди буде мати їх проти себе. Воно, по суті, чуже народові, й, більш того, воно вороже народові (Х. Ортега-і-Гассет). 2. У художньому творі форма повинна сама по собі утворювати матеріал, заради якого й існує художній твір. Ця форма, що водночас є й матеріалом, не повинна виражати нічого, окрім себе самої... Зміст

художнього твору є ніщо інше, як саме формоутворення (*К. Фідлер*). 3. Модернізм можна вважати бунтом проти «реалізму», але не проти «реальності». Реальність слід знаходити не в узгоджених зовнішніх подіях, а в потоці свідомості, що виникає в зіткненні із цими подіями, які швидко обираються, набирають певної форми, викликають переживання (*Дж. Е. Міллер*). 4. Найбільш неймовірно, безглузде та незрозуміле відбувається в буденній, тривіальній обстановці. Вторгнення фантастичного аж ніяк не супроводжується барвистими романтичними ефектами, а оформлюється як найприродніша річ у світі, що не викликає ні в кого подиву (*Д. Затонський*). 5. Модерністський процес є процесом перетворення реальних явищ, подій, проблем на ідіоми, символи, знаки — тобто абстрактні форми, що не відображають дійсності, а лише її символічно моделюють, створюють дещо подібне до адекватного їй душевного настрою (*Д. Затонський*). 5. Романтизм — бунт проти розчарувань, раціональності й нівелювання особистості, реалізм — мистецтво втрачених ілюзій, жорстокої дійсності й суду над нею, модернізм — мистецтво «іншої» реальності, реальності, що характеризується внутрішньою свободою, реальності, яку автор бачить особливо (*Із посібника*).

Термінологічна ідентифікація

Поедняйте назву терміна з його визначенням.

1 Імпресіонізм	А Напрямок модернізму, представники якого створювали такі образи, що навіювали певні настрої та асоціації, проте повчальних мотивів митці намагалися уникати.
2 Експресіонізм	Б Сукупність літературно-мистецьких тенденцій, що заперечували реалістично-натуралістичну практику в художній дійсності.
3 Футуризм	В Відгалуження модернізму, напрям, який основним завданням мав передачу мінливих миттєвих вражень.
4 Символізм	Г Напрямок, що виникає в кризові періоди історії мистецтва, йому властиве прагнення зруйнувати попередні естетичні системи.
5 Авангардизм	Д Напрямок, що прагнув утвердити ідею про настання технічної цивілізації, зруйнувати всі принципи написання текстів. Цьому напрямку властива філософія «трьох М».
6 Модернізм	Е Напрямок модернізму, який мав передавати не стільки враження від дійсності, скільки напружене, гранично емоційне світосприйняття автора.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Прочитати твір М. Коцюбинського «Intermezzo».

Дата _____

Клас _____

Урок № 34. МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ. ЖИТТЯ Й ТВОРЧІСТЬ МАЙСТРА СЛОВА, ГУМАНІЗМ СВІТОГЛЯДУ. ПСИХОЛОГІЧНА НОВЕЛА «INTERMEZZO» ІЗ ЖАНРОВИМИ ОЗНАКАМИ «ПОЕЗІЇ В ПРОЗІ». АВТОБІОГРАФІЧНА ОСНОВА. ПОЕТИКА ІМПРЕСІОНІЗМУ

Мета (формування компетентності): предметні (уміти розпізнавати й аналізувати новелістичний твір; визначати проблематику «Intermezzo»; пояснювати глибокий психологізм новели, особливості її композиції; аналізувати імпресіоністичну поетику (роль пейзажу, звукових образів, світлотіні); пояснює символічні образи, ускладнені метафори; розкриває образотворчі засоби (внутрішній монолог, прийом контрасту)); **ключові** (уміти знаходити й систематизувати інформацію з різних джерел для виконання навчальних завдань; ставитися толерантно до інших культур; берегти природу й шанувати людей, відчувати відповідальність за майбутнє свого народу; уміти пов'язувати події художнього твору з реальним життям і робити висновки; аналізувати культуру рідного краю в контексті культурних особливостей різних регіонів України; порівнювати особливості імпресіонізму в художній літературі та образотворчому мистецтві); **загальнокультурні** (усвідомлювати значення гуманізму як основи світоглядних переконань розвиненої особистості, оптимізму й життєствердження як важливих духовних цінностей буття, усвідомлювати красу природи, її благотворний вплив на людину).

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, репродукції картин К. Піссаро, К. Моне, О. Ренуара, П. Гогена.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Лекція вчителя

Імпресіонізм (від франц. *impression* — враження) — художній напрям, що заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань.

Основним стильовим завданням імпресіоністи вважали не зображення самого об'єкта, а передачу вражень від нього. Брати Едмон і Жюль де Гонкури таким чином висловили головний принцип імпресіонізму: «Бачити, відчувати, виражати — у цьому все мистецтво». Для імпресіоністів важливо було змалювати світ не таким, яким вони його пам'ятали колись, а відобразити своє бачення тут і зараз, у цю конкретну хвилину. Імпресіоніст фіксує своє перше враження від об'єкта, те враження, яке щойно виникло в нього. Подібно до інших модерністів, імпресіоністи відкидають логіку, раціональність, орієнтуючись лише на почуття. Митець намагається зобразити дійсність не такою, якою він її знає чи пам'ятає, а такою, якою вона йому здається саме в цей, конкретний момент.

Художники-імпресіоністи використовували яскраві плями, нечіткі контури, фрагменти, мазки, щоб підкреслити ефемерність враження від реальності. В українській літературі одним із перших письменників, який сповідував принципи імпресіонізму, став М. М. Коцюбинський. Невипадковими є й самі назви його творів: він іменує їх акварелями, образками, етюдами. Портретні характеристики його героїв подаються не одразу, як у творах реалістів, письменник «малює» свого персонажа впродовж усієї оповіді, додаючи нові деталі, окреслюючи вже відомі нюанси. До такого прийому М. М. Коцюбинський вдається через те, що намагається продемонструвати своє враження від героя саме

в цій ситуації. Письменник пише ніби «плямами», час від часу доповнюючи малюнок окремими штрихами. Імпресіоністична образність також повною мірою передає мікродинаміку внутрішнього світу, адже вона репрезентує миттєві враження, кожен тонкий порух душі. Імпресіоністи зверталися до вивчення перехідних та плинних станів; схопивши мить, письменник намагався «розгорнути» її, показати великим планом, знаходячи нові шляхи до розкриття основного змісту. Ще однією важливою рисою цього напрямку модернізму є одночасне існування двох чи навіть кількох полярних оцінок, що допомагає повніше розкрити всю складність людської психології. Тут автор не може виступати як людина, що володіє беззаперечними істинами, — тобто імпресіоністи у творах часто застосовують прийом так званої об'єктивної манери оповіді, де присутні нейтрально забарвлені слова автора, слова героїв та їхній внутрішній монолог. Досить часто між словами автора й персонажа стирається межа, тож читач не може зрозуміти, чи це думки письменника, чи це міркування його героїв.

Вершиною українського імпресіоністичного письма можна вважати новелу М. М. Коцюбинського «Intermezzo», де автор намагається передати враження від навколишнього світу, а також глибинні переживання особистості за допомогою зорових образів. Так, квіти, птахи відображають внутрішні процеси, що відбуваються в душі персонажів.

Бесіда з учнями

1. Чи відчували ви коли-небудь потребу усамітнитися, щоб вас ніхто не чіпав? За яких обставин це було? 2. Чи можна вважати усамітнення ліками для душі? 3. Які методи ви використовуєте, коли є потреба скинути втому? 4. Як природа може вплинути на емоційний стан людини? 5. Що таке новела?

Учнівські повідомлення

Повідомлення № 1

Новела «Intermezzo» написана М. Коцюбинським у 1908 році. Це був час реакції — жорстоких розправ російського самодержавства з революціонерами та бунтівниками. Тюремне переповнення вчорашніми правдошукачами, поліція й жандарми чинили розправи: вішали, стріляли, били. М. Коцюбинський у листі до М. Чернявського пише: «Ви не можете уявити собі, що я пережив, бачачи все те на власні очі, і який це вплив мало на мої хворі нерви. Мені тепер ще гірше, ніж було: не можу ані спати, ані їсти. Ледве пишу до Вас» (18 листопада 1905 р.). На утриманні М. Коцюбинського була сім'я. Позичку, яку він узяв у банку для придбання садиби в Чернігові, так і не зміг сплатити до кінця свого життя. Матеріальна скрута примушує його багато писати. Але цього не вистачає.

Повідомлення № 2

У цей складний час він переживає ще й особисту драму: несподівано до нього, людини сімейної, прийшло кохання. Свою дружину Віру Устимівну Дейшу він дуже любив. Почуття до Олександри Аклаксіної, молоді співробітниці статистичного бюро, було ні мимовільним захопленням, ні грою в почуття. Воно завлоділо ним, його серцем і думками. Але в найкритичніший момент їхніх стосунків, коли треба було вибирати між сім'єю й коханою жінкою, М. Коцюбинський сказав: «Я не залишу сім'ю, якщо навіть доведеться переступити через себе». Відмовлятися від кохання було нелегко. Михайло Михайлович замкнув у грудях своє нестримне серце. Та від цього воно боліло ще сильніше. Нескінченні «треба» та безконечні «мусиш» додавали муки.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Написати твір-роздум на тему «Як боротися з депресивним станом».

Дата _____

Клас _____

Урок № 35. МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ. ЖИТТЯ Й ТВОРЧІСТЬ МАЙСТРА СЛОВА, ГУМАНІЗМ СВІТОГЛЯДУ. ПСИХОЛОГІЧНА НОВЕЛА «INTERMEZZO» ІЗ ЖАНРОВИМИ ОЗНАКАМИ «ПОЕЗІЇ В ПРОЗІ». АВТОБІОГРАФІЧНА ОСНОВА. ПОЕТИКА ІМПРЕСІОНІЗМУ

Мета (формування компетентності): предметні (уміти розпізнавати й аналізувати новелістичний твір; визначати проблематику «Intermezzo»; пояснювати глибокий психологізм новели, особливості її композиції; аналізувати імпресіоністичну поетику (роль пейзажу, звукових образів, світлотіні); пояснює символічні образи, ускладнені метафори; розкриває образотворчі засоби (внутрішній монолог, прийом контрасту)); **ключові** (уміти знаходити й систематизувати інформацію з різних джерел для виконання навчальних завдань; ставитися толерантно до інших культур; берегти природу й шанувати людей, відчувати відповідальність за майбутнє свого народу; уміти пов'язувати події художнього твору з реальним життям і робити висновки; аналізувати культуру рідного краю в контексті культурних особливостей різних регіонів України; порівнювати особливості імпресіонізму в художній літературі та образотворчому мистецтві); **загальнокультурні** (усвідомлювати значення гуманізму як основи світоглядних переконань розвиненої особистості, оптимізму й життєствердження як важливих духовних цінностей буття, усвідомлювати красу природи, її благодотворний вплив на людину).

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, репродукції картин К. Піссаро, К. Моне, О. Ренуара, П. Гогена.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. ЗАСВОєННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Бесіда з учнями

1. Що означає слово «інтермецо»? Як значення цього слова пов'язане зі змістом новели? 2. Доведіть, що твір «Intermezzo» є автобіографічним. 3. За якими ознаками можна встановити, що новела «Intermezzo» тяжіє до імпресіонізму? 4. Які основні ознаки імпресіонізму вам відомі?

Коментар учителя. Слово «intermezzo» означає «перепочинок», «пауза». У музиці це інструментальна п'єса довільної будови або окремих епізодів в опері. Таким чином назва твору дуже влучна. Під нею ми розуміємо перерву у творчості, насолоду музикою природи. «Intermezzo» — твір особливий, не схожий на будь-який інший у творчості самого М. Коцюбинського та й у всій нашій літературі. У ньому немає розгорнутого сюжету, зовнішнього конфлікту, діалогів, полілогів. Сюжет новели визначається не звичним для читача подіями, а ритмами свідомості ліричного героя. На першому плані твору — пейзаж у багатоманітних його виявах: є царство природи, розкіш барв і велич рідної землі. І все це об'єднує в одно ціле зболене авторське «я», яке в обіймах природи шукає свого зцілення. Дослідники, вивчаючи жанрову специфіку твору, відносили його до поезії в прозі — одного з найважливіших жанрових форм епосу, початки якого вбачають у Біблійних Псалмах. Прозовий твір «Intermezzo» має виразно ліричний характер.

Цитатна характеристика емоційних станів ліричного героя

Продемонструвати за допомогою цитат зміну ставлення ліричного героя до людей.

«Мене втомили люди» (*втома*). «А люди йдуть. За одним другий і третій, і так без кінця» (*роздратування*). «Невже... мені бракує товариства людей?» (*здивування*). «Я не тікав... Говори, говори...» (*співчуття, готовність до дії*). «Йду поміж люди» (*повернення до активного життя*).

Укладання схеми «Еволюція емоційних станів у новелі»

Утома — депресія — стрес — інтермецо — спокій — радість.

Виразне читання з елементами бесіди

1. Що спричинило важку втому героя, у чому його трагедія? Прочитайте. 2. Герой хоче втекти від людей. Чому? 3. Поїзд, повний людського гаму, несе героя подалі від «залізної руки міста». Як ви це розумієте? 3. Згадайте перші хвилини перебування героя в кімнаті. У його душі помічаємо не просто втому, а стрес. Із чого це видно? Прочитайте. 4. Що здивувало героя в перші хвилини перебування на лоні природи? Прочитайте. 5. На подвір'ї герой спостерігає за собаками. Чи можна провести паралель між ліричним героєм і вівчарками? Прочитайте. 6. Серед нив приходить заспокоєння, але абсолютного зцілення ще нема. У якому епізоді твору ми це помічаємо? Зачитайте. 7. Дні героя течуть серед степу. Що бентежить його душу? Прочитайте. 8. За що ліричний герой дякує сонцю? Прочитайте. 9. Отже, серед степу герой знаходить спокій. А чи готовий він знову повернутися до людей? Прочитайте. 10. Про що розповідав селянин героєві? Як відреагував на цю історію герой? 11. Що ж зцілило героя? 12. Утеча ліричного героя від суспільства, на вашу думку, — це зрада інтересів чи відпочинок утомленої душі?

Робота з образами твору

Складіть таблицю ключових образів твору та визначте, що вони символізують.

Образи тварин і птахів	Образи-предмети	Образи природи-пейзажі
Три білі вівчарки	Залізна рука города	Краєвид села
Зозуля	Поїзд	Сонце
Жайворонки	Вітряки, що чорніють над полем	Земля, поля

Образи символізують: а) ниви, поля — символ життєвої дороги; б) зозуля — символ, що втілює надію на життя; в) образи трьох вівчарок: самозакохана Пава — дворянство, Трепов — жандармерія, «дурний Оверко» — принижене й темне селянство; г) жайворонок — символ творчої наснаги; г) сонце — символ вічної енергії, сили.

Виразне читання уривку «Мої дні течуть тепер серед степу»

Бесіда з учнями

1. Які образи переважають у прочитаному уривку: зорові чи слухові? 2. Як змалює М. Коцюбинський волошки та ниви? Які метафоричні образи вам запам'яталися? 3. Що стверджує автор описом природи? 4. М. Коцюбинського називають Сонцепоклонником. Як ви вважаєте чому? 5. Ніна Горик, письменниця, учитель, писала, що зміст новели — це «своєрідна поетична кардіограма внутрішнього стану митця». Висловіть щодо цього власну думку.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Довести тезу: «Новела «Intermezzo» — яскравий приклад синкретизму творчої палітри М. Коцюбинського». Прочитати повість «Тіні забутих предків».

Дата _____

Клас _____

Урок № 36. **МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ.**
ПОВІСТЬ «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ».
ТРАГІЧНА ДОЛЯ ІВАНА Й МАРІЧКИ ЯК НАСЛІДОК
СУПЕРЕЧНОСТІ МІЖ МРІЄЮ ТА ДІЙСНІСТЮ.
СВІТ ЛЮДИНИ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СВІТОМ ПРИРОДИ

Мета (формувати компетентності): предметні (знати зміст повісті «Тіні забутих предків»; уміти пояснювати образи й символи твору; аналізувати образи Марічки та Івана, розкривати пантеїзм світобачення героїв, виражений через побут, звичаї, обряди, почуття, мораль; уміти показати протиставлення реалій життя внутрішньому світові душевно багатих натур; пояснювати роль образу природи у творі; характеризувати мовний колорит повісті); ключові (уміти знаходити й систематизувати інформацію з різних джерел для виконання навчальних завдань; ставитися толерантно до інших культур; берегти природу й шанувати людей, відчувати відповідальність за майбутнє свого народу; уміти пов'язувати події художнього твору з реальним життям і робити висновки; аналізувати культуру рідного краю в контексті культурних особливостей різних регіонів України; порівнювати особливості імпресіонізму в художній літературі та образотворчому мистецтві); загальнокультурні (усвідомлювати значення гуманізму як основи світоглядних переконань розвиненої особистості, оптимізму й життєствердження як важливих духовних цінностей буття, усвідомлювати красу природи, її благотворний вплив на людину).

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, кінофільм «Тіні забутих предків» (1964 р., реж. С. Параджанов), ілюстрації до твору, словники.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Лекція вчителя

Задум повісті виник у М. Коцюбинського 1910 р., коли він уперше побував на Гуцульщині. Коцюбинський зустрічався з гуцулами, вивчав їхні звичаї й обряди, легенди й повір'я.

Увесь час він проводив у мандрах, бував у горах, повертався з полонин з квітами. Коли селяни висловлювали подив на його допитливість, відповідав, що хоче написати правду про гуцульське життя.

Крім особистих вражень, працюючи над повістю, письменник користувався фольклорно-етнографічними збірниками В. Гнатюка, І. Франка.

Назва повісті виникла не відразу. Перша — «В зелених горах» — не вдовольнила письменника. Потім були інші варіанти: «Голос віків», «Подих віків», «Відгомін передвіку» тощо. Нарешті автор зупинився на назві «Тіні забутих предків».

Проблемне питання: «Що могло не вдовольняти письменника в назві?»

Первинна назва «В зелених горах» не відтворювала головного — міфологічного світу, у якому жили гуцули, не було заглиблення в сиву давнину, про яку авторові так хотілося розповісти і яка жила й донині. Найвлучніша назва «Тіні забутих предків». Вона натякає на загадковість, казковість і дихання віків. Ця назва вказує ще й на злободенність порушених проблем: предки забуті, але їхні болі й радощі, шукання тіннями живуть і нині повторюються в нас.

Словникова робота

Маржинка — худоба; плай — гірська стежка; флюяра — різновид соплки метрової довжини; мольфар — чаклун, чарівник; легінь — парубок, юнак; чугайстир — добрий лісовий дух; крисяня — капелюх, бриль; нявка — мавка.

Колективна робота «Значення природи у творі»

Знайдіть та виразно зачитайте описи природи

1. «Гори, які вікують у такій тиші, що чують навіть дихання маржинки».
2. «Кучерявий Черемош сердито поблискував сивиною і світивсь попід скелі недобрим зеленим вогнем».
3. «В тихих місцях Черемош як сивий віл, а там, де йому твердо лежати, він скаче скажено з каменя на камінь».

Бесіда з учнями

1. Які художні засоби використовує М. Коцюбинський для змалювання реалій природи?
2. Пригадайте визначення термінів «метафора», «метонімія», «персоніфікація», «порівняння». У чому полягає між ними відмінність?
3. Відшукайте в уривках, де описано природу, персоніфікації, метонімії, метафори та порівняння.

Робота з образами Івана та Марічки

1. Як Іван проводив час у дитинстві?
2. Чому весь світ був для Іванка й Марічки, «як казка, повна чудес, таємнича, цікава й страшна»?
3. Звідки вони черпали знання? Які це були знання?
4. Чи закінчується казка разом із дитинством? Як вона переходить у світосприйняття дорослих?
5. Як познайомилися Іван і Марічка? Із чого почалася їхня взаємна симпатія: з ворожнечі чи з доброти?
6. За що, на вашу думку, Іван і Марічка покохали одне одного?
7. Що єднало їх у дитинстві й у юності?
8. Чи можна сказати, що Іванко й Марічка були дітьми прекрасної природи, жили за її законами й ніщо в їхніх стосунках не порушувало природної чистоти?
9. Чи була талановитою Марічка? Підвердіть цитатно.
10. Чи можна вважати Івана та Марічку українськими Ромео та Джульєттою? Свою думку доведіть.

Перегляд уривків з фільму про віру гуцулів в таємничу живу силу вогню, про процес виготовлення сиру, який уважався чаклунським

Коментар учителя. Кожна важлива справа на полонині супроводжується ритуальними діями. Обожнення вогню, який розпалюється ватагом стародавнім способом і протягом усього сезону випасання овець має боронити від усього лихого маржинку. Звичайний процес виготовлення сиру відбувається як таїнство. Тому й самі гуцули постають перед нами загадковими й величними.

Природженою рисою характеру дітей Карпат — гуцулів — є любов до прекрасного, тому кохання їхнє оповите піснями. Іван грав на флюярі, Марічка співала. І мова цих звуків була мовою кохання. Гуцули також швидкі й запальні, тому довго пам'ятають і добро, і образи. Битися до крові за честь свого роду — означало захистити гідність.

Однак є й інший бік розуміння гуцулами честі. Ворожнеча двох родів — Палійчуків і Гутенюків — це руйнація родової свідомості. Роди ворогують, але самі вже не пам'ятають через що. Трембіти часто ридали, оповіщаючи про смерть. Можливо, то голос предків застерігав, що честь боронити треба, але не убиваючи, не руйнуючи рід.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Написати твір «Образи Івана й Марічки як утілення ідеї Ромео та Джульєтти».

Дата _____

Клас _____

Урок № 37. МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ. ПОВІСТЬ «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ». ФОЛЬКЛОРНЕ ТЛО ТВОРУ. ОБРАЗИ Й СИМВОЛИ ПОВІСТІ

Мета (формування компетентності): предметні (знати зміст повісті «Тіні забутих предків»; уміти пояснювати образи й символи твору; аналізувати образи Марічки та Івана, розкривати пантеїзм світобачення героїв, виражений через побут, звичаї, обряди, почуття, мораль; уміти показати протиставлення реалій життя внутрішньому світові душевно багатих натур; пояснювати роль образу природи у творі; характеризувати мовний колорит повісті)); **ключові** (уміти знаходити й систематизувати інформацію з різних джерел для виконання навчальних завдань; ставитися толерантно до інших культур; берегти природу й шанувати людей, відчувати відповідальність за майбутнє свого народу; уміти пов'язувати події художнього твору з реальним життям і робити висновки; аналізувати культуру рідного краю в контексті культурних особливостей різних регіонів України; порівнювати особливості імпресіонізму в художній літературі та образотворчому мистецтві); **загальнокультурні** (усвідомлювати значення гуманізму як основи світоглядних переконань розвиненої особистості, оптимізму й життєствердження як важливих духовних цінностей буття, усвідомлювати красу природи, її благотворний вплив на людину).

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, кінофільм «Тіні забутих предків» (1964 р., реж. С. Параджанов), ілюстрації до твору, словники.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. Засвоєння навчального матеріалу в процесі виконання практичних завдань

Бесіда з учнями

1. Чому повість називається «Тіні забутих предків»? **2.** Чому на вашу думку, Іванко та Марічка полюбили одне одного? **3.** Чи зрадив Іванко Марічку, одружившись на Палагні? **4.** Чому він це зробив? **5.** У чому полягає щастя для Палагні? Що в такій позиції позитивне, а що негативне? **6.** Що зблизило Палагню і Юру? **7.** Чи справді Юра любив Палагню? **8.** Чому лісова русалка вибрала жертвою саме Івана? **9.** У повісті перемагає добро чи зло? **10.** Що таке щастя, смисл людського життя, судячи з долі персонажів повісті? А по-вашому? **11.** Чи актуальна сьогодні проблематика твору? Доберіть для обґрунтування своєї відповіді кілька прикладів з власних спостережень чи з преси.

Складання плану та переказ ключових епізодів I частини.

1. Зростання Івана серед природи, раннє розуміння її таємниць. **2.** Вороженча між родами Палійчуків та Гутенюків. **3.** Зустріч із дівчинкою з ворожого роду. **4.** Дружба й кохання Івана та Марічки. **5.** Гра Івана на флюярі й співанки його коханої. **6.** Парубок іде в найми на полонину пасти овець. **7.** Священна ватра, вівчарське життя. **8.** Звістка про загибель Марічки. Страждання Івана, його зникнення.

Літературний диктант

1. Де відбуваються події повісті «Тіні забутих предків»? **2.** Які два роди ворогували між собою? **3.** Між ким зароджується кохання? **4.** Про кого автор каже: «...вона любила пишне лудіння, і немало десь піде грошей на шовкові хустки та дорогі згарди...»? **5.** Про який рід ідеться в словах: «Всі вони були

богомільні, любили ходити до церкви, і особливо на храм...»? **6.** Як називається піснi, що їх складала Марiчка? **7.** Яку роботу виконував Иван у наймах? **8.** Як загинула Марiчка? **9.** Ким був Юра? **10.** Хто такий чугайстер? **11.** Як називається музичний iнструмент, що сповiщає гуцулiв про подiї в селi? **12.** Що є епiлогом твору?

Вiдповiдi. **1.** У Карпатах. **2.** Гутенюки й Палiйчуки. **3.** Мiж Иваном та Марiчкою. **4.** Про Палагну. **5.** Про Палiйчукiв. **6.** Коломийки. **7.** Пас овець. **8.** Потонула в Черемошi. **9.** Чарiвником-мольфаром. **10.** Добрий лiсовий дух, що боронить людей вiд нявок. **11.** Трембiта. **12.** Сцена похорону.

Робота з таблицею

Образи-персонажi	Мiфiчнi iстоти	Образи-символи
Иван, Марiчка, Палагна	Чугайстер, нявка, арiдник, щезник	Ватра, сонце, Черемош

За гуцульськими переказами, Чугайстрин — бiлошерстий або чорний велет, може мати вiд двох до семи метрiв зросту, або ж такий високий, як смерека, i схожий на ведмедя, однак не завмирає й не впадає у зимову сплячку, не боїться холоду, має довгу бороду, синi очi, спить, звившись у клубок десь у хащах, або в сухому листi чи хмизi. Походження назви «Чугайстер» сучаснi дослiдники пов'язують iз чугою або чуганею — верхнiм одягом лемкiв i гуцулiв, який тчуть так, що вiн має вигляд великої косматої шкури з довгою вовною. За оповiдями, Чугайстер надзвичайно швидкий, може випередити кобилу, причому на двох ногах. У народнiй демонологiї Чугайстер — охоронець людини далеко вiд дому: у лiсi, на полонинi. Вiн захисник пастухiв i лiсорубiв. Чатує на Лiсових Дiв (бiсиць, опириць, нявок, блудниць), якi вiдволiкають горян, заманюють їх у свої нетрi.

Нявка — жiночий дух рослинностi, пов'язаний зi свiтом Нави, тобто померлих (пор. навка, нявка). Имя Мавки утворено вiд «навь» (Навка), що значить «утiлення смертi». Вони не мають тiла, не вiдзеркалюються у водi, не мають тiнi та спини, тому видно всi нутроцi. У Карпатах вiрять, що це душа померлої дiвчини; мавки є польовi, лiсовi, гiрськi; вони близькi до русалок. Головна рiзниця полягає в тому, де який вид перебуває. Але мавка вiдрiзняється вiд русалки польової тим, що в неї ззаду в плечах все вiдкрито й видно всю утробу, також i в хлопцiв-мавок. Мавки дуже веселi, живуть громадами, танцюють надзвичайно довго й шалено; мають гарний тоненький голосочок, дуже швидкi, невпинно бiгають по горах та лiсах; бояться лiсовика, а в Карпатах — гуцульськi мавки — бояться чугайстера. Мавка, як i русалка, може жити з людьми деякий час; вони люблять красу, волю, спiв, понад усе люблять природу. Дерева лiсовi вважають за сестер i братiв... Вони прагнуть кохання, любовi, краси.

IV. ПiДСУМКИ УРОКУ

V. ДОМАШНЕ ЗАВДАННЯ

Порiвняти твiр та його екранiзацiю С. Параджановим.